

VÝVOJ KONKURENCIESCHOPNOSTI ŠTÁTOV VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY V ROKOCH 2001 – 2011 VO SVETLE MEDZINÁRODNÝCH INDEXOV KONKURENCIESCHOPNOSTI

doc. Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

ABSTRAKT

Koncept národnej konkurencieschopnosti patrí medzi najdôležitejšie koncepty v súčasnej globálnej ekonomike. Cieľom tohto článku je preskúmať vývoj konkurencieschopnosti štátov V4 (Slovensko, Česká republika, Maďarsko a Poľsko) na základe skúmania ich pozície v medzinárodných rebríčkoch konkurencieschopnosti. Túto vzorku štátov sme vybrali preto, lebo tvoria pomerne blízku skupinu a často súperia o priame zahraničné investície prichádzajúce do regiónu strednej a východnej Európy. Vzorku vybraných štátov budeme skúmať na horizonte jedného desaťročia (2001-2011), keďže zmeny v tomto horizonte už majú vážnu vypovedaciu hodnotu. Skúmanie v rámci tohto príspevku sme založili na dvoch hlavných indexoch konkurencieschopnosti (Global Competitiveness Index and World Competitiveness Index), ktoré sú najuznávanejšie na medzinárodnej úrovni a ktoré spracovávajú aj konkurencieschopnosť všetkých štyroch štátov V4.

Kľúčové slová: národná konkurencieschopnosť, Vyšehradské štáty, Slovensko

ABSTRACT

Competitiveness is one of the most important concepts of contemporary economics. The aim of this paper is to examine the development of the competitiveness of the V4 countries (Slovakia, Czech Republic, Hungary and Poland) by examining their positions in international rankings of competitiveness. This sample of countries was chosen because this group is quite close geographically and economically and these countries often compete for foreign direct investments coming into Central and Eastern Europe. The changes in competitiveness of V4 countries will be analyzed in the period of 2001-2011 and the analysis is based on the two most important global indices of competitiveness – Global Competitiveness Index and World Competitiveness index.

Key words: national competitiveness, Visegrad countries, Slovakia

JEL: F00, F20

Úvod

Konkurencieschopnosť patrí medzi najdôležitejšie pojmy súčasnej ekonomickej vedy. Súťaž na svetových trhoch je čoraz intenzívnejšia, preto tak firmy, ako aj národné štáty sa snažia byť čo najkonkurencieschopnejšie. Samotný pojem konkurencieschopnosti nie je pritom pojmom starým, do manažmentu ho zaviedol Michael Porter, ktorý vo svojej knihe *Competitive Strategy* skúmal možnosti, ako dokážu firmy svoju konkurencieschopnosť uchovať a zlepšovať. Na začiatku 90. rokov následne Porter koncept konkurencieschopnosti preniesol na úroveň národných štátov, keď sa vo svojej knihe *The Competitive Advantage of Nations* pokúsil zostaviť model ich konkurencieschopnosti.

Pokračujúca globalizácia v 90. rokoch minulého storočia priniesla zvýšený záujem o konkurencieschopnosť národných štátov. Ukázalo sa, že stanovenie všeobecne akceptovaného modelu konkurencieschopnosti národných štátov nie je jednoduché a problémom je aj ich

medzinárodné porovnanie. Postupne začali vznikať všeobecne akceptované zoznamy konkurencieschopnosti, ktoré spracovávajú komplexné ukazovatele konkurencieschopnosti na báze stoviek ekonomických, sociálnych i technologických ukazovateľov. V súčasnosti sú najuznávanejšími zoznamami konkurencieschopnosti národných štátov World Competitiveness Report, ktorý vydáva Svetové ekonomické fórum¹ a World Competitiveness Yearbook, ktorý vydáva švajčiarska nezisková organizácia a business school Medzinárodný inštitút pre rozvoj manažmentu².

Súperenie štátov je čoraz intenzívnejšie aj v regióne strednej Európy. Štáty súperia o zahraničných investorov, o prostriedky na vedu a výskum, o zahraničné trhy a o mnohé ďalšie výhody. Preto sa vývoj konkurencieschopnosti stáva kľúčovým faktorom v hospodárskom rozvoji a jej neustále zlepšovanie môže priniesť potrebnú výhodu v medzinárodnom súperení. Cieľom tohto článku je preskúmať vývoj konkurencieschopnosti štátov V4 (Slovensko, Česká republika, Maďarsko a Poľsko) na základe skúmania ich pozície v medzinárodných rebríčkoch konkurencieschopnosti. Túto vzorku štátov sme vybrali preto, lebo tvoria pomerne blízku skupinu a často súperia o priame zahraničné investície prichádzajúce do regiónu strednej a východnej Európy. Vzorku vybraných štátov budeme skúmať v časovom horizonte jedného desaťročia (2001-2011), keďže zmeny v tomto horizonte už majú vážnu vypovedaciu hodnotu. Skúmanie v rámci tohto príspevku sme založili na spomínaných dvoch hlavných zoznamoch konkurencieschopnosti, ktoré sú najuznávanejšie na medzinárodnej úrovni a ktoré spracovávajú aj konkurencieschopnosť všetkých štyroch štátov V4.

1 Teoretické pozadie skúmania národnej konkurencieschopnosti

Pojem národnej konkurencieschopnosti je v ekonomickej vede pomerne novým pojmom. Konkurencieschopnosť sa dlhodobo skúmala iba na firemnej úrovni a na národnú úroveň ju pozdvihol až Michael Porter v roku 1990 vo svojej známej knihe *The Competitive Advantage of Nations*. Porter pritom patrí medzi ekonómov, ktorí sa dlhodobo venovali skúmaniu konkurencieschopnosti na firemnej úrovni. Pre neho bolo teda logickým krokom preniesť skúmanie konkurencieschopnosti na národnú úroveň, keďže stav a fungovanie národnej ekonomiky má významný vplyv na konkurencieschopnosť domácich firiem.

Podľa Michaela Portera je pritom národná konkurencieschopnosť založená na štyroch základných oblastiach, ktoré môžu výrazne podporiť alebo obmedziť konkurencieschopnosť domácich firiem. Tieto oblasti sú nasledovné³:

1. *Výrobné faktory* – ide o vybavenosť ekonomiky potrebnými výrobnými faktormi, ako sú prírodné zdroje, vzdelaná pracovná sila, vyspelá infraštruktúra alebo technológie,
2. *Podniková stratégia, štruktúra odvetví a rivalita v nich* – ide o podmienky vzniku a manažmentu domácich firiem a tiež aj o stupeň rivality v priemyselných odvetviach,
3. *Príbuzné alebo podporné odvetvia* – ide o existenciu (alebo neexistenciu) príbuzných alebo podporných odvetví (veda a výskum, vzdelávanie), ktoré sú medzinárodne konkurencieschopné,
4. *Dopyt* – ide o kvantitu a kvalitu domáceho dopytu po výrobkoch/službách domácich priemyselných odvetví.

Tento teoretický model Michaela Portera je známy aj pod názvom Porterov diamant konkurencieschopnosti a v zásade vysvetľuje vplyv domáceho podnikateľského prostredia na

¹ World Economic Forum.

² International Institute for Management Development.

³ Zdroj: PORTER, Michael E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. New York : The Free Press, 1990. 855 s. ISBN 0-02-925361-6. s. 71.

národnú konkurencieschopnosť. Jednotlivé faktory pritom sa vzájomne veľmi silne ovplyvňujú a sú vystavené nielen zásahom vlád, ale aj externým faktorom.

Michael Porter pritom skúmanie národnej konkurencieschopnosti obohatil aj o základné fázy jej rozvoja. Porter rozlišuje tri základné fázy rozvoja národnej konkurencieschopnosti: *fázu ťahanú výrobnými faktormi* (factor driven), *fázu ťahanú investíciami* (investment driven) a *fázu ťahanú inováciami* (innovation driven)⁴. V ekonomikách ťahaných výrobnými faktormi pochádza konkurenčná výhoda výlučne z výrobných faktorov (dostupné prírodné zdroje, pôda vhodná pre poľnohospodárstvo alebo veľké množstvo menej vzdelanej, ale lacnej pracovnej sily). Firmy v takýchto ekonomikách stavajú svoju konkurencieschopnosť na nízkych cenách a pôsobia najmä v technologicky nenáročných odvetviach⁵. V ekonomike ťahanej investíciami je konkurencieschopnosť národa založená na ochote štátu agresívne investovať, pričom sa využívajú nové technológie získané zo zahraničia (prostredníctvom nákupu licencií alebo spoločných podnikov). Konkurencieschopnosť miestnych firiem sa už nezakladá iba na výrobných faktoroch, ale aj na vyspelejších firemných stratégiách. Najvyšším stupňom vývoja národnej konkurencieschopnosti je fáza ťahaná inováciami. V tejto fáze hospodárskeho rozvoja už je konkurencieschopnosť založená na inováciách, jedinečných stratégiách domácich firiem a globálne známych produktoch a značkách. V tejto fáze dochádza aj k nástupu priamych zahraničných investícií v zahraničí, keďže domáce firmy sa snažia využívať svoje konkurenčné výhody aj v zahraničí⁶.

Samozrejme, reálne sa ekonomiky nevyvíjajú vždy presne podľa predpokladov ekonomických modelov, čo je pravda aj pre fázy rozvoja konkurencieschopnosti podľa Michaela Portera. Tento fakt uznáva v konečnom dôsledku aj sám Porter, ktorý pripúšťa, že väčšina krajín nezapadá presne do jeho modelu⁷. Ide však o veľmi zaujímavý nástroj na analýzu národnej konkurencieschopnosti. Toto potvrdzuje aj fakt, že publikácia Global Competitiveness Report vo veľkej miere prevzala metodiku Michela Portera a zaraďuje skúmané štáty tiež do troch fáz hospodárskeho rozvoja, ktoré sú veľmi podobné jeho fázam. Ide o fázu ťahanú výrobnými faktormi, fázu ťahanú rastom efektívnosti a fázu ťahanú inováciami⁸.

Skúmanie národnej konkurencieschopnosti sa však samozrejme nezužuje na prácu Michaela Portera. Naopak, v posledných rokoch vzniklo niekoľko zaujímavých alternatív voči jeho modelu. Výsledkom tejto názorovej roztrieštenosti však je, že dodnes neexistuje jednotná definícia národnej konkurencieschopnosti. Problémom je, že pojem národná konkurencieschopnosť možno definovať rôznymi spôsobmi a môže v sebe skrývať množstvo rozličných faktorov. Napríklad už viackrát spomínaný Michal Porter definuje národnú konkurencieschopnosť striktno na báze produktivity. Podľa neho ide o jediný relevantný pohľad na národnú konkurencieschopnosť⁹.

Iní autori majú odlišný prístup k národnej konkurencieschopnosti, v rozličných definíciách však možno nájsť niekoľko zjednocujúcich myšlienok a motívov. Scott a Lodge napríklad definujú národnú konkurencieschopnosť ako „schopnosť krajiny vytvárať, vyrábať a distribuovať produkty/služby v medzinárodnom obchode pri rastúcich výnosoch zo svojich

⁴ Ibid. s. 545.

⁵ Ibid. s. 546-547.

⁶ Ibid. s. 552, 554.

⁷ Ibid. s. 545.

⁸ Zdroj: World Economic Forum (2010): The Global Competitiveness Report 2010–2011. Geneva: World Economic Forum, 2010. ISBN 978-92-95044-87-6.

⁹ Zdroj: PORTER, Michael E. (1991): On Competition and Strategy. Boston : Harvard Business Review, 1991. ISBN 0-87584-272-0, s. 160.

vložených zdrojov¹⁰. Podobne definoval národnú konkurencieschopnosť v roku 1993 aj Blaine, ktorý ju popísal „ako schopnosť vyrábať a distribuovať také produkty a služby, ktoré sú konkurencieschopné na medzinárodných trhoch a ktoré zvyšujú reálne príjmy a životnú úroveň svojich obyvateľov“¹¹. Podobne je ladená aj definícia národnej konkurencieschopnosti, ktorá sa nachádza v publikácii *World Competitiveness Yearbook*. Táto ju definuje ako schopnosť krajiny vytvárať pridanú hodnotu a prostredníctvom nej zvyšovať bohatstvo národa¹².

Je očividné, že citované definície vidia národnú konkurencieschopnosť v kontexte schopnosti presadiť sa v globálnej ekonomike, pričom konečným cieľom je zvyšovanie bohatstva národa a životnej úrovne jej obyvateľov. Zároveň ide o dynamickú kategóriu, ktorá sa časom mení. Štát má pritom významnú úlohu pri zmenách národnej konkurencieschopnosti, keďže hospodárska politika ju dokáže ovplyvniť tak priaznivo ako aj nepriaznivo. Práve preto sa začali vlády, ekonómovia i firmy vážne zaujímať o sledovanie zmien vývoja národnej konkurencieschopnosti. Výsledkom týchto snáh o medzinárodné definovanie a porovnanie národnej konkurencieschopnosti bol vznik globálnych indexov konkurencieschopnosti, ktoré sa snažili vytvoriť porovnateľný ukazovateľ na medzinárodnej úrovni. V súčasnosti existujú dve, v odborných kruhoch široko akceptované publikácie o globálnom porovnaní národnej konkurencieschopnosti – *Global Competitiveness Report* a *World Competitiveness Yearbook*.

Treba poznamenať, že publikácie o globálnom porovnaní národnej konkurencieschopnosti majú aj svojich odporcov, ktorí im vyčítajú najmä to, že ponúkajú iba jeden pohľad na národnú konkurencieschopnosť cez prizmu ekonomických a politických inštitúcií. Pod palbu kritiky sa dostáva najmä *Global Competitiveness Index*, ktorý definuje národnú konkurencieschopnosť ako „súbor inštitúcií, politik a faktorov, ktoré ovplyvňujú produktivitu v danej ekonomike“¹³. Realita je však taká, že v súčasnosti lepšie nástroje na analýzu národnej konkurencieschopnosti neexistujú a pozície jednotlivých štátov v týchto globálnych rebríčkoch pomerne verne odzrkadľujú ich postavenie vo svetovom hospodárstve. Zároveň ide o jediné indexy globálnej konkurencieschopnosti, ktoré zahŕňajú desiatky štátov, a tým umožňujú jej seriózne medzinárodné porovnanie.

Práve preto budeme tieto dve spomínané publikácie využívať na skúmanie súčasného stavu a zmien národnej konkurencieschopnosti Slovenska v medzinárodnom kontexte aj v rámci tohto článku.

2 Metodologické pozadie medzinárodného porovnávania konkurencieschopnosti

Pojem konkurencieschopnosti je komplexný pojem, ktorý dáva priestor na jej rôznorodú interpretáciu. Rozvojom globálnej ekonomiky postupne vznikol dopyt po súhrnných indexoch konkurencieschopnosti, ktoré by boli všeobecne akceptované a umožnili by medzinárodné porovnanie konkurencieschopnosti národných ekonomík. Od 80. rokov minulého storočia začali postupne vznikať viaceré koncepcie merania konkurencieschopnosti na globálnej úrovni, časom sa však vykryštalizovali dva indexy, ktoré sú v súčasnosti považované za najdôležitejšie a najakceptovanejšie. Ide o index globálnej konkurencieschopnosti (*Global Competitiveness Index*) a index svetovej

¹⁰ Zdroj: SCOTT, B.R., – LODGE, G.C. (1985): *U.S. competitiveness in the world economy*. Boston : Harvard Business School Press, 1985. ISBN 0-07103-266-5, s. 3.

¹¹ Zdroj: BLAINE, M. (1993): *Profitability and competitiveness: lessons from Japanese and American firms in the 1980s*. In *California Management review*, 1993, roč. 36, č. 1, s. 48–74.

¹² Zdroj: IMD (2006): *World Competitiveness Yearbook 2006*. Lausanne: International Institute for Management Development, 2006. ISBN 978-29-70051-40-4.

¹³ Zdroj: GLOBAL FINANCE (2012): *Global Competitiveness*. [Online.] In: *Global Finance*, 2012. [Citované 25.8.2012.] Dostupné na internete: < <http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data/10620-global-competitiveness.html#axzz1tLJmQJYI> >.

konkurencieschopnosti (World Competitiveness Index). Oba indexy sú vydávané ročnou periodicitou a zahŕňajú všetky dôležité národné ekonomiky súčasnosti. Slovensko, Česká republika, Maďarsko a Poľsko sú súčasťou oboch rebríčkov, je preto možné hodnotiť konkurencieschopnosť týchto štátov z dvoch od seba nezávislých zdrojov. Pred samotným hodnotením konkurencieschopnosti štátov V4 na základe týchto dvoch indexov je však nutný istý metodologický pohľad na ich skladbu.

Global Competitiveness Index

Global Competitiveness Index (ďalej len GCI) je súčasťou správy World Competitiveness Report, ktorú každý rok vydáva švajčiarsky think-tank Svetové ekonomické fórum¹⁴. Najnovšie vydanie tejto správy nesie označenie 2011-2012 a obsahuje aj aktuálny rebríček medzinárodnej konkurencieschopnosti na základe GCI. Posledný rebríček obsahuje údaje o 142 štátoch. Štáty V4 sa v publikácii nachádzajú už dlhšie obdobie, patrili medzi najskôr zaradené štáty z regiónu strednej a východnej Európy.

GCI je komplexným indexom, ktorý v sebe obsahuje veľké množstvo číselných dát a tiež aj „soft“ dáta, ktoré sú získavané na základe medzinárodného prieskumu uskutočneného na úrovni stredných a top manažérov veľkých korporácií. Samotný index stojí na dvanástich pilieroch, ktoré sú rozdelené na tri základné skupiny – základné požiadavky (basic requirements), posilňovače efektívnosti (efficiency enhancers) a inovácie (innovation and sophistication factors). Dôležité je pritom, že váha jednotlivých skupín pri počítaní výsledného indexu nie je statická, mení sa podľa charakteru hodnoteného štátu. Pre chudobné rozvojové štáty, ktoré sú v počiatočnom štádiu hospodárskeho rozvoja sú najdôležitejšou skupinou „základné požiadavky“, ktoré majú v celkovom indexe váhu až 60 %. Naopak, v prípade hospodársky rozvinutých štátov má rovnaký súbor kritérií váhu iba 20 %, pričom je posilnená pozícia najmä skupiny „inovácie“. Tento prístup umožňuje reálnejšie hodnotenie konkurencieschopnosti menej rozvinutých štátov, keďže ich podmienky sú úplne odlišné od hospodársky rozvinutých štátov. Celkový index GCI sa následne získava agregovaním čiastkových hodnôt v jednotlivých kategóriách pri použití príslušných váh.

Čo sa týka zloženia jednotlivých základných skupín ukazovateľov, skupina „základné požiadavky“ obsahuje štyri podskupiny. Ukazovatele v týchto skupinách by mali odrážať základné predpoklady pre vznik a rozvoj konkurencieschopnej ekonomiky. Prvá skupina ukazovateľov skúma kvalitu inštitúcií a je rozčlenená na dve dôležité podskupiny. Prvá z nich skúma kvalitu verejných inštitúcií a zahŕňa ukazovatele z oblastí vlastníckych práv, korupcie, súdnictva, vládnych inštitúcií alebo bezpečnosti. Druhá podskupina naopak skúma kvalitu súkromných inštitúcií, pričom skúma sa napríklad oblasť podnikateľskej etiky a zodpovednosti podnikov. Dôležitú súčasť skupiny „základné požiadavky“ tvorí aj infraštruktúra, ktorá je chrbtovou kosťou každej modernej ekonomiky. V tejto oblasti sa skúma kvalita ako dopravnej tak i energetickej a informačnej infraštruktúry. Nemenej dôležitou súčasťou tejto oblasti je aj kvalita makroekonomického prostredia, ktorá je zastúpená ukazovateľmi typu veľkosť prebytku/deficitu štátneho rozpočtu, celková zadlženosť štátu, miera inflácie, rating krajiny alebo miera úspor. Skupinu „základné požiadavky“ uzatvárajú ukazovatele skúmajúce stav ľudského kapitálu. Ukazovatele sa v tejto oblasti sústreďujú na vzdelanosť (napr. kvalita základného vzdelávania) a na zdravotný stav obyvateľov (napr. výskyt malárie, HIV/AIDS alebo očakávaná dĺžka života).

Druhá skupina ukazovateľov s názvom „posilňovače efektívnosti“ obsahuje sofistikovanejšie ukazovatele, ktoré sú dôležité pri pokračujúcom rozvoji konkurencieschopnosti. Prvú podskupinu v tejto oblasti tvoria ukazovatele hodnotiace kvalitu a intenzitu konkurenčného prostredia. Patria sem napríklad ukazovatele skúmajúce výskyt

¹⁴ Svetové ekonomické fórum okrem iných aktivít organizuje každoročné stretnutie globálnych ekonomických a politických lídrov vo švajčiarskom Davose.

monopolov, intenzitu súťaže, úroveň zdanenia podnikov alebo sofistikovanosť finančných trhov. Špeciálna pozornosť sa v tejto oblasti venuje zahraničnej konkurencii, čo sa skúma napríklad na základe výšky priamych zahraničných investícií alebo výške obchodných bariér. Dôležitou súčasťou konkurencieschopnej ekonomiky je efektívny trh práce, preto sú do druhej skupiny ukazovateľov zaradené aj ukazovatele skúmajúce túto oblasť. Skúma sa napríklad flexibilita pracovného trhu, náklady na prijímanie a prepúšťanie zamestnancov, produktivita práce, rozsah „brain drainu“ alebo participácia žien na trhu práce. Konkurencieschopná ekonomika nemôže existovať ani bez rozvinutého finančného trhu, ktorá finančne zabezpečuje rozvoj podnikového sektoru. Tu sa skúma napríklad dostupnosť a cena finančných služieb, možnosti financovania cez kapitálové trhy, existencia rizikového kapitálu alebo kvalita regulácie bankového a finančného sektora. Do druhej skupiny patria aj ukazovatele skúmajúce pripravenosť na využívanie moderných technológií a nájdeme tu ukazovatele hodnotiace dostupnosť najnovších technológií, technologický transfer zo zahraničných spoločností alebo využívanie telekomunikačných služieb a internetu. Poslednou súčasťou druhej skupiny sú ukazovatele skúmajúce veľkosť trhu, a to ako domáceho tak i dostupných zahraničných trhov.

Poslednú skupinu ukazovateľov s názvom „inovácie“ tvoria ukazovatele hodnotiace sofistikovanosť firemného prostredia a schopnosti inovovať. Táto skupina ukazovateľom má najvyššiu váhu pri hospodársky vyspelých štátoch, kde práve schopnosť inovovať je kľúčovou zložkou konkurencieschopnosti. V tejto oblasti sa napríklad hodnotí kvalita vedeckého výskumu v krajine, výdavky podnikov na vedu a výskum, kvalita spolupráce univerzít a firemného sektora, dostupnosť vedcov a inžinierov alebo ochrana intelektuálneho vlastníctva.

World Competitiveness Index

World Competitiveness Yearbook vydáva od roku 1989 švajčiarska nezisková organizácia a vysoká škola Medzinárodný inštitút pre rozvoj manažmentu. Táto publikácia má oproti konkurenčnému Global Competitiveness Reportu užší rozsah, jej posledné vydanie z roku 2011 skúma konkurencieschopnosť 59 najdôležitejších ekonomík vo svetovom hospodárstve, pričom poslednou pridanou krajinou je zatiaľ Island. Aj súčasťou tejto publikácie je rebríček konkurencieschopnosti skúmaných štátov, ktorý je založený na indexe World Competitiveness Index (ďalej len WCI). Po páde socialistického systému boli aj do tohto rebríčku postupne pridávané štáty strednej a východnej Európy, pričom štáty V4 patrili medzi najskôr pridané štáty z regiónu.

Podobne ako predchádzajúci index, aj WCI je kompozitným indexom, ktorý v súčasnej podobe zahŕňa 246 základných a 81 podporných ukazovateľov. Súčasná podoba indexu sa vytvorila za posledných 20 rokov postupným vyladovaním použitých ukazovateľov, pričom bolo treba brať do úvahy aj neustále zrýchľujúcu sa globalizáciu ekonomického prostredia. Index WCI využíva ako kvantitatívne tak i kvalitatívne ukazovatele. Štatistické dáta sa získavajú od medzinárodných a národných inštitúcií a takzvané „hard“ údaje sa využívajú v 131 hlavných a v 81 podporných ukazovateľoch. Ďalších 115 kategórií vychádza aj v prípade tohto indexu z prieskumu uskutočneného medzi manažérmi. Tieto údaje sa využívajú napríklad v oblasti manažérskych praktík, korupcie, kvality života alebo prístupu k životnému prostrediu. Dotazníkový prieskum sa uskutočňuje v každom skúmanom štáte a dotazníky sa rozosielaajú manažérom na strednej a vyššej úrovni riadenia. Veľkosť vzorky v prípade každého štátu korešponduje s veľkosťou ekonomiky. V poslednom vydaní publikácie bolo spracovaných 4 460 dotazníkov z 58 skúmaných štátov. Respondenti hodnotia jednotlivé oblasti na škále 1 až 6, čo sa následne transformuje na štandardizovanú stupnicu 1 až 10.

Kompozitný index WCI sa skladá zo štyroch hlavných oblastí: ekonomická výkonnosť (economic performance – 76 ukazovateľov), efektivita vlády (government efficiency – 71 ukazovateľov), efektivita podnikateľského sektora (business efficiency – 67 ukazovateľov) a infraštruktúra (infrastructure – 113 ukazovateľov). Prvá skupina obsahuje hodnotenie makroekonomického prostredia, zahraničného obchodu, zahraničných investícií, zamestnanosti

a cenového vývoja. V podskupine „efektivita vlády“ možno nájsť ukazovatele skúmajúce verejné financie, fiškálnu politiku, podnikateľské prostredie alebo inštitucionálny rámec ekonomiky.

Pod hlavičkou „efektivita podnikateľského sektora“ sú zozbierané ukazovatele skúmajúce trh práce, produktivitu práce, finančný trh, manažérske praktiky a know-how a hodnoty a postoje manažérov. V poslednej skupine „infraštruktúra“ sa hodnotí dostupnosť základnej, technologickej, vedeckej a ľudskej infraštruktúry. Skúmané ukazovatele zahŕňajú dopravnú, energetickú, informačnú, zdravotnícku a vzdelávaciu infraštruktúru.

Na rozdiel od konkurenčného indexu, WCI pracuje s pevnými váhami čiastkových kritérií. Každá oblasť má pri tvorbe konečného indexu rovnakú váhu 5 %, čo pri 20 hlavných skúmaných oblastiach dáva dohromady 100 %. Výsledkom analýzy je 327 čiastkových indexov, ktoré obsahujú poradie skúmaných ekonomík v jednotlivých kritériách, kompozitných indexov, ktoré odzrkadľuje poradie štátov v štyroch hlavných skupinách ukazovateľov a výsledný kompozitný index, ktorý obsahuje už spomínaných 246 hodnotených kritérií.

3 Hodnotenie konkurencieschopnosti štátov V4 na základe indexov GCI a WCI

Štáty V4 (Maďarsko, Česká republika, Poľsko a Slovensko) sú štáty, ktoré majú spoločnú minulosť a aj v súčasnosti majú veľa spoločných znakov. Všetky štyri štáty boli po druhej svetovej vojne až do roku 1989 súčasťou socialistického bloku a v rovnakom čase začali aj s budovaním modernej trhovej ekonomiky. V súčasnosti sú tieto štáty na jednej strane v mnohých oblastiach partnermi, ale v iných silnými konkurentmi. Ako príklad možno uviesť oblasť priamych zahraničných investícií, v ktorej tieto štáty súperia o každú významnejšiu investíciu prichádzajúcu do regiónu. Vývoj konkurencieschopnosti týchto štátov je dôležitý i v tejto oblasti, keďže zahraniční investori s veľkou pravdepodobnosťou uprednostnia konkurencieschopnejšiu ekonomiku pred problematickou ekonomikou.

Na analýzu vývoja konkurencieschopnosti v rámci tohto príspevku sme vybrali už dve spomínané najuznávanejšie medzinárodné indexy konkurencieschopnosti – Global Competitiveness Index a World Competitiveness Index. Ako skúmané obdobie sme stanovili roky 2001 až 2011. Na jednej strane nám to umožňuje zostať aktuálnym, na strane druhej obdobie viac než jednej dekády hospodárskeho vývoja môže vážne napovedať o smerovaní danej ekonomiky a jej konkurencieschopnosti.

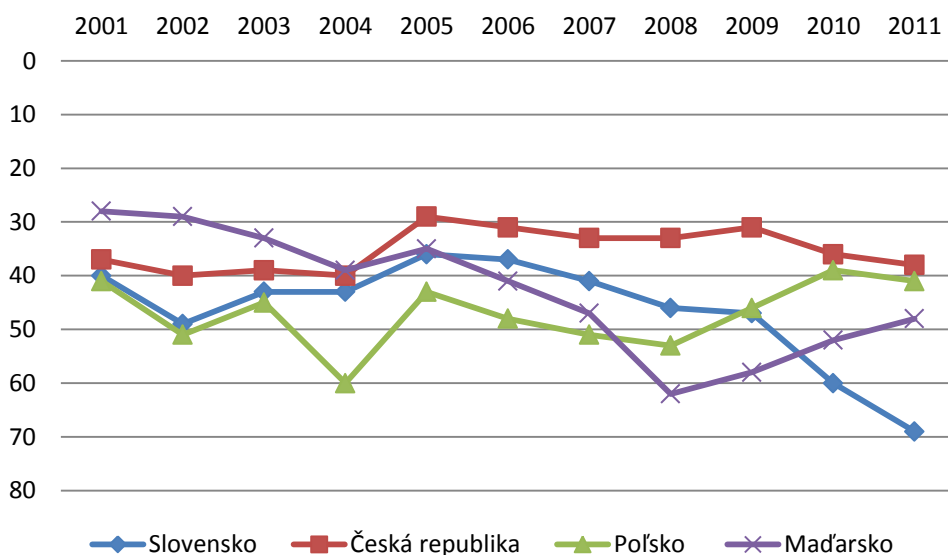
Prvým krokom analýzy konkurencieschopnosti štátov V4 bude *analýza prostredníctvom indexu GCI*. Pohľad na posledné vydanie indexu s označením 2011/2012 prezrádza, že v skupine týchto štátov je v súčasnosti najkonkurencieschopnejšia Česká republika. V poslednom vydaní svetového rebríčku konkurencieschopnosti vytvoreného na základe GCI sa Česká republika nachádza na 38. pozícii. Na druhom mieste tesne nasleduje Poľsko (41. pozícia) a s väčším odstupom Maďarsko (48. miesto) a Slovensko (69. pozícia). Z postavenia v globálnom rebríčku konkurencieschopnosti je jasné, že štáty V4 nepatria medzi najkonkurencieschopnejšie ekonomiky vo svetovom hospodárstve, stále však patria do mierneho nadpriemeru na globálnej úrovni. V kontexte Európskej únie je Česká republika 14. najkonkurencieschopnejšou ekonomikou, pričom necháva za sebou štáty ako Portugalsko, Španielsko, Grécko alebo Taliansko. V rámci strednej a východnej Európy patria štáty V4 medzi najkonkurencieschopnejšie, ich vážnymi konkurentmi sú iba pobaltské štáty (predovšetkým Estónsko) a Slovinsko.

Čo sa týka zmeny konkurencieschopnosti v rámci skupiny V4 v rokoch 2001 až 2011, možno konštatovať, že do roku 2004 bolo v rámci tejto skupiny lídrom Maďarsko, ktoré však postupne strácalo svoje pozície a do roku 2008 sa prepadlo na posledné miesto v skupine. Od roku 2005 je lídrom V4 v konkurencieschopnosti Česká republika, ktorá sa konzistentne pohybuje okolo 30. miesta globálneho rebríčka. Pohľad na graf č. 1 však prezrádza, že v rokoch 2009 a 2010 došlo k výraznému zlepšeniu pozície Poľska a je pravdepodobné, že

v nasledujúcom vydaní rebríčka Poľsko sa výrazne priblíži vedúcej pozícii v rámci V4. Za zlepšením konkurencieschopnosti Poľska stojí najmä rozumná hospodárska politika vlády a vysoká odolnosť poľskej ekonomiky voči globálnej hospodárskej kríze v rokoch 2008 a 2009.

Slovensko dokázalo v rokoch 2002 až 2005 postupne zlepšovať svoju konkurencieschopnosť, pričom od roku 2005 sa Slovensko nachádzalo v rámci V4 na druhom mieste. Od roku 2006 však možno pozorovať postupné zhoršovanie pozície Slovenska, čo vrcholilo v roku 2011 prepadom na 69. miesto v globálnom rebríčku. To znamenalo prepad na poslednú pozíciu v rámci V4, pričom odstup od predposledného Maďarska je výrazný (21 miest). Problémom Slovenska je najmä postupné zastavenie ekonomických reforiem, čo viedlo k zhoršovaniu podnikateľského prostredia v rokoch, keď Poľsko a Maďarsko svoje pozície zlepšovali. Vláda Ivety Radičovej sľubovala zlepšenie stavu podnikateľského prostredia (napr. projekt Singapur), jej predčasný koniec však zastavil všetky reformné procesy. Nová vláda vedená Róbertom Ficom sa v súčasnosti zameriava skôr na zvyšovanie daňovej a odvodovej záťaže podnikov, preto do krátkodobej budúcnosti len ťažko očakávať zlepšenie postavenia Slovenska.

Graf 1: Vývoj konkurencieschopnosti štátov V4 na základe indexu GCI v rokoch 2001-2011

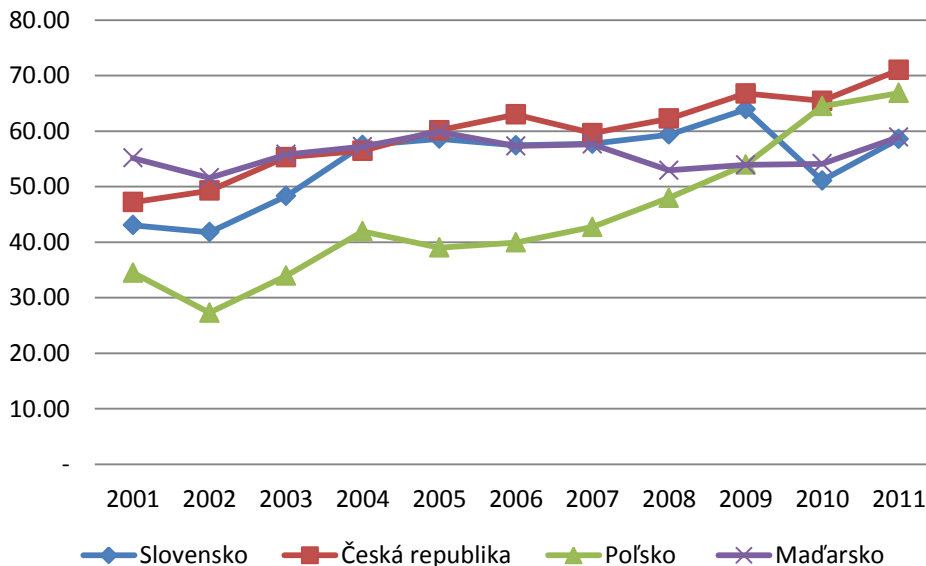
Prameň: Na základe údajov z publikácií Global Competitiveness Report z rokov 2001 až 2011.

Čo sa týka parciálnych kritérií v rámci indexu GCI, tie možno využiť na identifikáciu silných a slabých stránok skúmaných ekonomík. V prípade Slovenska existuje niekoľko oblastí, v ktorých dosahuje krajina slabé výsledky v porovnaní s ostatnými štátmi V4. Prvou oblasťou, ktorá je už dlhodobo slabým miestom slovenskej ekonomiky, je oblasť inovácií. V čiastkovom rebríčku pokrývajúcom túto oblasť sa v roku 2011 Slovensko nachádzalo iba na 96. pozícii, pričom ostatné štáty V4 mali v rovnakom roku výrazne lepšiu pozíciu (Česká republika - 33., Maďarsko - 34. a Poľsko - 58.). Problémom v tejto oblasti sú nízke verejné i súkromné výdavky na vedu a výskum, nefunkčná spolupráca medzi univerzitami a firemným sektorom alebo odchod najtalentovanejších vedcov. S týmto súvisí aj zlá pozícia Slovenska v oblasti vyššieho vzdelávania, kde sa v roku 2011 Slovensko nachádzalo iba na 53. mieste globálneho rebríčka. Pre porovnanie, Česká republika sa nachádzala na 30. mieste, Poľsko na 31. mieste a Maďarsko na 45. mieste.

Rovnako vážnym problémom Slovenska je podľa indexu GCI aj kvalita inštitúcií. Slovensko sa v tejto oblasti umiestnilo v roku 2011 iba na 101. pozícii, čo ju zaraďuje medzi pomerne zaostalé rozvojové štáty. Pozícia ostatných štátov V4 nie je tiež najlepšia (Česká republika - 84., Maďarsko – 73. a Poľsko – 54.), ale Slovensko je napriek tomu na poslednej pozícii v rámci skupiny. Najväčším problémom je najmä postupná degradácia verejných inštitúcií, ktorá sa v prípade Slovenska začala po roku 2006. Táto oblasť je pritom pomerne dobre ovplyvniteľná politikou vlády, preto je obrátenie trendov v oblasti verejných inštitúcií jednou z najdôležitejších úloh súčasnej a ďalších vlád Slovenska.

Druhým krokom analýzy konkurencieschopnosti štátov V4 je analýza na základe indexu WCI. Zmenou v porovnaní s indexom GCI je, že pre medzinárodné porovnanie bola použitá hodnota kompozitného indexu a nie pozícia v globálnom rebríčku konkurencieschopnosti. Aj keď metodika tohto indexu je mierne odlišná od indexu GCI, výsledky sú v prípade štátov V4 takmer identické. Posledné vydanie indexu z roku 2011 potvrdzuje vedúcu pozíciu Českej republiky, v prípade ktorej dosahuje index WCI hodnotu 70,99. To v roku 2011 stačilo v globálnom rebríčku podľa WCI na 30. miesto. Aj v prípade tohto indexu sa pomerne tesne za Českou republikou umiestňuje Poľsko (66,86 a 34. pozícia), potom nasleduje Maďarsko (58,92 a 47. pozícia) a Slovensko (58,59 a 48. pozícia).

Graf 2: Vývoj konkurencieschopnosti štátov V4 na základe indexu WCI v rokoch 2001-2011

Prameň: Na základe údajov z World Competitiveness Yearbook z rokov 2001 až 2011.

Ak sledujeme trendy v rokoch 2001 až 2011 (graf č. 2), je zrejmé, že dlhodobým lídrom je aj v prípade tohto indexu Česká republika, ktorej sa podarilo v skúmanom období postupne zlepšovať svoju konkurencieschopnosť. V skúmanom období však v skupine štátov V4 dosiahlo najvýraznejšie zlepšenie konkurencieschopnosti Poľsko, ktoré dokázalo hodnotu indexu WCI takmer zdvojnásobiť. Aj tento index teda potvrdzuje výsledky ekonomických reforiem v Poľsku, ktoré neustále zlepšujú konkurencieschopnosť poľskej ekonomiky. Konkurencieschopnosť Maďarska naopak v skúmanom období stagnuje, čo je výsledkom nečinnosti a nezodpovednosti v oblasti hospodárskej politiky v rokoch 2002 až 2010. Isté zlepšenie v prípade Maďarska možno pozorovať až v poslednom vydaní indexu v roku 2011, viaceré kontroverzné rozhodnutia vlády Viktora Orbána v oblasti hospodárskej politiky vyvolávajú vážne otázky o budúcej konkurencieschopnosti krajiny. Najväčším sklamaním je

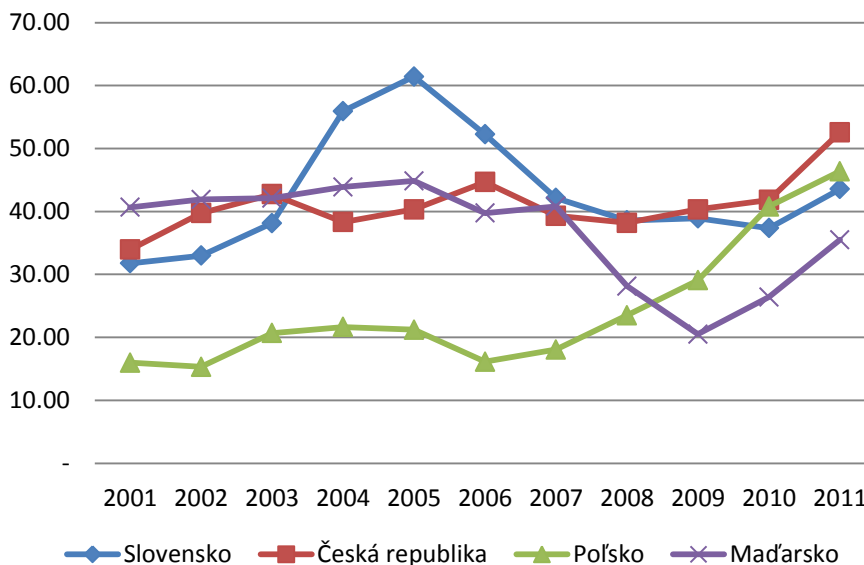
však v rámci skupiny V4 Slovensko, ktoré v roku 2010 stratilo viac než 10 bodov z kompozitného indexu WCI a prepadlo sa na posledné miesto v rámci skupiny V4. Tento prepád je zároveň najväčším prepádom konkurencieschopnosti v rámci skupiny V4 v skúmanom období rokov 2001 až 2010. V roku 2011 došlo síce k miernemu zlepšeniu indexu WCI, ale Slovensko stále nedosiahlo úroveň roku 2009.

Pre zistenie dôvodov výrazného prepádu Slovenska je nutná analýza štyroch hlavných čiastkových oblastí indexu WCI - ekonomická výkonnosť, efektivita vlády, efektivita podnikateľského sektora a infraštruktúra. Porovnanie čiastkových indexov v rokoch 2008 až 2011 naznačuje, že vo vzorke skúmaných štátoch došlo v roku 2009 k prepádu v troch čiastkových indexoch, pričom štvrtý čiastkový index (efektivita vlády) rástol tiež iba veľmi nepatrne (31,10 v roku 2008 a 32,20 v roku 2009). Slovensko sa pritom v prípade každého čiastkového indexu nachádzalo v rámci skupiny V4 na poslednom alebo predposlednom mieste.

Najväčší prepád však Slovensko zaznamenalo v čiastkovom indexe *ekonomická výkonnosť*, kde došlo k hlbokému prepádu hodnoty čiastkového indexu z 36,40 v 2009 na 19,81 v 2010. Tento prepád sme mohli ľahko pripísať prebiehajúcej globálnej hospodárskej kríze, zaujímavé je však, že ostatné štáty v tomto čiastkovom indexe neprepadli. Naopak, Česká republika (43,13 v 2009 a 48,88 v 2010) a Poľsko (34,72 v 2009 a 53,37 v 2010) si svoje hodnoty vylepšili. Na druhej strane, slovenská ekonomika je najmenšia zo skúmaných štátov V4, a preto je najviac naviazaná na zahraničné trhy. Môžeme preto povedať, že v prípade Slovenska zohral dôležitú úlohu prepád exportu v roku 2009 s následným pomerne výrazným prepádom HDP a rastom nezamestnanosti.

Bolo teda možno očakávať, že pozícia Slovenska sa v tejto oblasti v ďalšom vydaní indexu zlepší, keďže rok 2010 priniesol obnovenie exportu, rast HDP a mierny pokles nezamestnanosti. Výsledky WCI z roku 2011 tieto očakávania potvrdili, keď došlo k rastu indexu ekonomickej výkonnosti na hodnotu 27,80. Stále však platí, že hodnota tohto indexu je stále pod predkrízovou úrovňou a Slovensko sa stále nachádzalo na poslednom mieste v rámci skúmanej skupiny štátov V4 (predposledné Maďarsko dosiahlo v roku 2011 hodnotu 40,54).

Graf 3: Vývoj čiastkového indexu „efektivita vlády“ v štátoch V4 v rokoch 2001-2011

Prameň: Vlastné prepočty na základe údajov z World Competitiveness Yearbook, r. 2001-10.

Kým čiastkový index ekonomická výkonnosť je pri menších štátoch pomerne výrazne ovplyvnený vývojom externého ekonomického prostredia, čiastkový index *efektivita vlády* vypovedá výlučne o stave vnútorných inštitúcií štátu. Vývoj tohto čiastkového indexu je preto dôležitým indikátorom pre potenciálnych zahraničných investorov, a preto sú trendy jeho vývoja veľmi signifikantné.

Vývoj indexu *efektivita vlády* pre štáty V4 v rokoch 2001-2011 možno vidieť na grafe 3, z ktorého možno vyčítať niektoré zaujímavé trendy. V rámci skupiny V4 má na základe tohto ukazovateľa dlhodobo najlepšie fungujúce štátne inštitúcie Česká republika, ktorá sa vo väčšine zo skúmaných rokov nachádza na prvom mieste. Maďarsko bolo až do roku 2007 rovnocenným súperom Českej republiky v tejto oblasti, ale nesprávne smerovanie hospodárskej politiky a rast korupcie a nepotizmu v Maďarsku spôsobili prudký prepád krajiny až na posledné miesto v rámci V4. V rokoch 2010 a 2011 bolo možné pozorovať v prípade Maďarska isté zlepšenie v tejto oblasti, krajina však bola stále pomerne jasne za ostatnými tromi krajinami V4. Opačným príkladom je Poľsko, ktoré malo do roku 2007 jasne najmenej efektívne verejné inštitúcie. Od roku 2008 sa však Poľsko v tejto oblasti rýchlo zlepšuje a v roku 2011 už bolo v skupine V4 na druhom mieste.

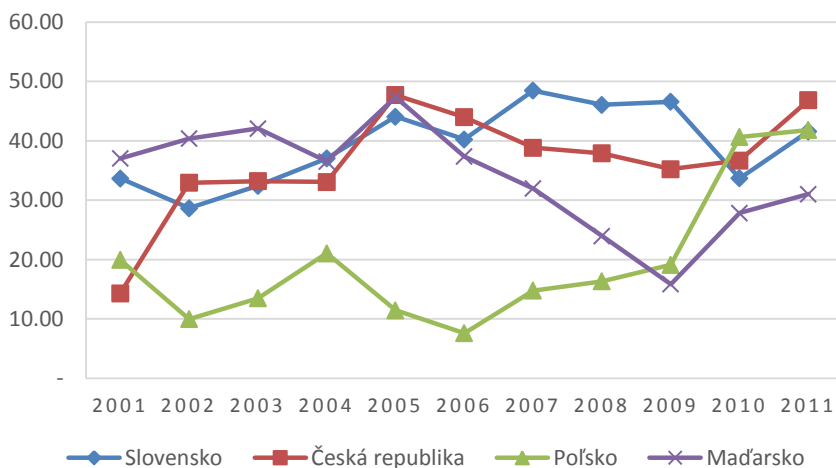
Čo sa týka Slovenska, v skúmanom časovom období možno pozorovať dva dôležité trendy. V rokoch 2004 až 2006 bolo Slovensko jasne najlepšou krajinou v oblasti *efektivita vlády* v skupine V4. V týchto rokoch Slovensko dosahovalo takú vysokú úroveň tohto indexu, akú v skúmanom období nedosiahla žiadna iná krajina V4. Tento vývoj úzko súvisí s faktom, že v tomto období bolo Slovensko najreformnejšou krajinou regiónu strednej Európy a zažívalo aj obdobie hospodárskeho rastu. V roku 2006 však došlo ku zmene vlády, pričom nová vláda Roberta Fica bola menej reformne orientovaná a mala isté nedostatky aj v efektívnom fungovaní štátnej správy. Výsledkom bol preto postupný prepád Slovenska v oblasti „*efektivita vlády*“. Tento pokles trval de facto až do roku 2011, keď došlo k prvému výraznejšiemu rastu tohto indexu po piatich rokoch poklesu. V súčasnosti sa Slovensko nachádza v tejto oblasti na úrovni Poľska, najnovšie opatrenia novej vlády Roberta Fica však naznačujú, že v ďalších vydaniach rebríčka možno očakávať v lepšom prípade stagnáciu, v horšom prípade ďalší prepád Slovenska v oblasti *efektivita vlády*. V tomto kontexte je nutné opätovne zdôrazniť úlohu politických a ekonomických opatrení slovenskej vlády, keďže strata konkurencieschopnosti v tejto oblasti môže viesť aj k zníženiu záujmu zahraničných investorov a k ich prechodu do iných štátov V4.

Samozrejme, na celkovej národnej konkurencieschopnosti má výrazný vplyv aj podniková sféra, ktorého vplyv sa v indexe WCI vyjadruje v čiastkovom indexe *efektivita podnikateľského sektora*. Vývoj tohto čiastkového indexu v rokoch 2001 – 2011 možno pozorovať na grafe č. 4, pričom možno vidieť isté paralely s predchádzajúcim čiastkovým indexom, ktorý hodnotil *efektivitu vlády*. Najkonzistentnejšie výsledky v rámci skúmanej skupiny V4 dosahovala aj v prípade tohto čiastkového indexu Česká republika, ktorá bola v rámci skupiny V4 na prvom mieste aj v roku 2011. Aj v prípade tohto čiastkového indexu pritom platí, že najvýraznejšie pokroky v skúmanom období urobilo Poľsko, ktorého podnikateľský sektor sa výrazne zlepšil najmä po roku 2009. Tento pokrok pritom súvisí najmä s vysokou odolnosťou poľskej ekonomiky voči globálnej hospodárskej kríze. Poľský podnikateľský sektor dokázal prepád globálnej ekonomiky prežiť bez výraznejších otrasov, pričom v Poľsku neprišlo k vyššiemu prepádu priemyselnej výroby a ani k zvýšeniu nezamestnanosti v ňom. Toto všetko sa následne premietlo aj do postavenia Poľska v čiastkovom indexe *efektivita podnikateľského prostredia*.

Maďarsko bolo opakom Poľska aj v prípade tohto čiastkového indexu. Prepád Maďarska sa v tomto čiastkovom indexe začal v roku 2006 a pokračoval až do roku 2009. Ako už bolo spomenuté, smerovanie hospodárskej politiky bolo v Maďarsku po roku 2004 otázne, čo výrazne ovplyvnilo aj podnikateľský sektor a jeho hospodárske výsledky. Roky 2010 a 2011

priniesli isté zlepšenie, ale aj v prípade tohto čiastkového indexu možno konštatovať, že Maďarsko je s pomerne značným odstupom na poslednom mieste v rámci skupiny V4.

Graf 4: Vývoj čiastkového indexu „efektívita podnikateľského sektora“ v štátoch V4 v rokoch 2001-2011

Prameň: Vlastné prepočty na základe údajov z World Competitiveness Yearbook z rokov 2001 až 2010.

Postavenie Slovenska v čiastkovom indexe efektívita podnikateľského sektora sa menilo v rokoch 2001 – 2011 veľmi zaujímavo. Ako sa po roku 2002 zlepšoval imidž krajiny, tak postupne rástol počet veľkých nadnárodných korporácií investujúcich na Slovensku. Ich prítomnosť postupne zlepšovala výsledky podnikateľského sektora, čo sa odzrkadilo aj v jeho hodnotení v rámci indexu WCI. V rokoch 2007 až 2009 bolo Slovensko jednoznačným lídrom v skupine štátov V4, pričom aj v tomto prípade je pravda, že v skúmanom období nebol žiaden iný štát schopný konzistentne dosahovať také vysoké hodnotenie v čiastkovom indexe efektívita podnikateľského sektora. Globálna hospodárska kríza však mala výrazný dopad na slovenské firmy produkujúce na export, čo viedlo k výraznému poklesu hodnoty indexu (46,58 v 2009 a 33,69 v 2010). Pohľad na komponenty tohto čiastkovému indexu pritom prezrádza, že na Slovensku došlo k zhoršeniu stavu produktivity práce, finančného sektoru, trhu práce, manažérskych praktík i hodnôt a postojov manažérov. Pozitívom pre Slovensko je, že išlo iba o krátkodobý pokles, čo potvrdili aj výsledky WCI v roku 2011. Slovenský priemysel ťahaný automobilovým priemyslom sa rýchlo zotavil z globálnej recesie v roku 2009 a index efektivity podnikateľského sektora sa zvýšil na 41,59, čo znamenalo druhé miesto v skupine V4 spolu s Poľskom. Pokles z roku 2010 však môže byť mementom do budúcnosti, keď každá prípadná globálna recesia sa veľmi rýchlo preniesie aj do slovenského podnikateľského sektora.

ZÁVER

Analýza dvoch najdôležitejších globálnych indexov konkurencieschopnosti (Global Competitiveness index a World Competitiveness Index) odkryla viaceré zaujímavé trendy vo vývoji konkurencieschopnosti štátov V4. Na jednej strane oba indexy potvrdili vedúce postavenie Českej republiky v tejto oblasti, najväčší rast konkurencieschopnosti v skúmanom období však zaznamenalo Poľsko, ktoré sa v poslednom vydaní oboch indexov umiestnilo tesne na druhom mieste práve za Českou republikou. Najvýraznejšie zlepšenie konkurencieschopnosti Poľska nastalo v rokoch 2007 až 2009, keď sa začali prejavovať

výsledky rozvážnej hospodárskej politiky poľskej vlády. Naopak, konkurencieschopnosť Maďarska už dlhšie obdobie stagnuje, k čomu prispeli viaceré otáznе kroky maďarských vlád hlavne v rokoch 2002 až 2008. Nová maďarská vláda Viktora Orbána sľubovala razantné reformy, výsledky jej hospodárskej politiky sú však po dvoch rokoch vo vláde viac než kontroverzné.

Čo sa týka konkurencieschopnosti Slovenska, v skúmanom období rokov 2001 až 2011 možno pozorovať dva protichodné trendy. V období rokov 2002 až 2006 konkurencieschopnosť Slovenska neustále rástla, za čím stáli ako opatrenia hospodárskej politiky, tak i zlepšenie situácie v podnikovom sektore. Po roku 2006 však dochádza k prepadu konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky, čo vyvrcholilo vo výraznom prepade v roku 2010, čo nezávisle od seba potvrdili oba indexy konkurencieschopnosti.

Aj keď na výsledku Slovenska v roku 2010 má pomerne veľký podiel globálna hospodárska kríza, neustály prepad konkurencieschopnosti by malo byť mementom pre politických i ekonomických lídrov Slovenska. Hlbšia analýza jednotlivých súčastí indexov jasne odкрýva problémové oblasti slovenskej ekonomiky, a práve na tie oblasti by sa mala zamerať reformná snaha súčasnej a ďalších slovenských vlád. Problémom však je, že väčšinou ide o oblasti (napr. verejné inštitúcie, veda, vysokoškolské štúdium, inovácie), v ktorých sú reformy náročné a ich výsledky sa prejavujú až s odstupom rokov až desaťročí. Ak však Slovensko chce byť konkurencieschopné v kontexte strednej Európy i Európskej únie, to je jediná cesta k trvalo udržateľnému zlepšeniu konkurencieschopnosti krajiny.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BLAINE, M. (1993): Profitability and competitiveness: lessons from Japanese and American firms in the 1980s. In *California Management review*, 1993, roč. 36, č. 1, s. 48–74.
2. GLOBAL FINANCE (2012): Global Competitiveness. [Online.] In: *Global Finance*, 2012. [Citované 25.8.2012.] Dostupné na internete: <
<http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data/10620-global-competitiveness.html#axzz1tLJmQJYI>>.
3. IMD (2006): *World Competitiveness Yearbook 2006*. Lausanne: International Institute for Management Development, 2006. ISBN 978-29-70051-40-4.
4. IMD (2007): *World Competitiveness Yearbook 2007*. Lausanne: International Institute for Management Development, 2007. ISBN 978-29-70051-41-1.
5. IMD (2008): *World Competitiveness Yearbook 2008*. Lausanne: International Institute for Management Development, 2008. ISBN 978-29-70051-42-8.
6. IMD (2009): *World Competitiveness Yearbook 2009*. Lausanne: International Institute for Management Development, 2009. ISBN 78-29-70051-43-5.
7. PORTER, Michael E. (1991): *On Competition and Strategy*. Boston : Harvard Business Review, 1991. ISBN 0-87584-272-0.
8. PORTER, Michael E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. New York : The Free Press, 1990. 855 s. ISBN 0-02-925361-6.
9. SCOTT, B.R., – LODGE, G.C. (1985): *U.S. competitiveness in the world economy*. Boston : Harvard Business School Press, 1985. ISBN 0-07103-266-5.
10. World Economic Forum (2005): *The Global Competitiveness Report 2005–2006*. Geneva: World Economic Forum, 2005. ISBN: 1-4039-9844-2.
11. World Economic Forum (2006): *The Global Competitiveness Report 2006–2007*. Geneva: World Economic Forum, 2006. ISBN 978-14-03996-36-7.
12. World Economic Forum (2007): *The Global Competitiveness Report 2007–2008*. Geneva: World Economic Forum, 2007. ISBN 978-14-03996-37-4.

13. World Economic Forum (2008): *The Global Competitiveness Report 2008–2009*. Geneva: World Economic Forum, 2008. ISBN 978-92-95044-11-1.
14. World Economic Forum (2009): *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. Geneva: World Economic Forum, 2009. ISBN 978-92-95044-25-8.
15. World Economic Forum (2010): *The Global Competitiveness Report 2010–2011*. Geneva: World Economic Forum, 2010. ISBN 978-92-95044-87-6.

KONTAKT

doc. Ing. Tomáš Dudáš, PhD.
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/B
85235 Bratislava
E-mail: tomas.dudas@euba.sk